

В статье рассмотрено календарные осенние обряды бойков второй половины XIX – начала XX ст., их функциональное и символическое значение. Выделено магическую складовую у структуре обрядодействий отдельных народных праздников. Обнаружено скотоводческо-земледельческий характер народного календаря осенней поры у бойков.

Ключевые слова: обряд, магическое действие, народный календарь, бойки, историко-этнографический район, Бойкивщина.

This article centres about the autumn calendar rites of boyks of the second half XIX – beginning XX century, its functional and symbolic significance. Highlighted magic component of some popular holidays in the structure of ritual acts. Found out the agricultural and cattle-breeding character of the autumn popular calendar of boyks.

Keywords: rites, magic act, popular calendar, boyks, historical and ethnographic region, Boykivschyna.

УДК 94 (477) + 32
ББК 63.3 (4 Укр)

Наталія Бурачок

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ СВИТОГЛЯДНИХ ПОЗИЦІЙ МИКОЛИ ШЛЕМКЕВИЧА

У статті висвітлено громадсько-політичну діяльність Миколи Шлемкевича, навчання у Віденському університеті та внесок професора Моріца Шліка у формування його світоглядних позицій. Також вплив праць Анрі Бергсона на філософські погляди та ідеї Миколи Шлемкевича. Досліджено маловідомі факти з його біографії як на Україні, так і в еміграції.

Ключові слова: Микола Шлемкевич, ідеолог, державотворення, еміграція, редактор.

Нові історичні умови, в яких функціонує українське суспільство, сприяли посиленню уваги до вивчення життя та діяльності багатьох визначних постатей української історії – науковців, політиків, громадських діячів, а також поверненню із забуття їхніх імен. Історична персоналістика стала важливим напрямом наукових досліджень сучасності. Чимало здобутків наших діячів є незанимаючими для української громадськості. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження життя та багатогранної діяльності Миколи Шлемкевича.

Варто зауважити, що в українській історіографії постать М.Шлемкевича є малодослідженою і немає спеціальних наукових праць, присвячених цій особистості. Однак науковці частково приділили увагу вивченню та аналізу його наукової діяльності. У роботах таких дослідників, як О.Кульчицький [8], В.Артюх [6], В.Пономарьов [10], аналізуються праці М.Шлемкевича, згадують його тільки як філософа, і лише іноді можуть зустрічатись короткі відомості про його громадсько-політичну діяльність та життєвий шлях.

Метою статті є дослідження та висвітлення маловідомих фактів із життя М.Шлемкевича, формування його світоглядних позицій, громадсько-політичної та наукової діяльності.

М.Шлемкевич (псевдонім М.Іванейко, Р.Срібний, С.Вільшина) – мислитель, публіцист, промовець, редактор, видавець, політичний і громадський діяч, творець ідеології так званого “творчого націоналізму”, організатор українського інтелектуального життя в діаспорі, народився 27 січня 1894 року в селі Пилява Бучацького повіту на Тернопільщині. Його батьками були священник Іван Шлемкевич і Ядвіга з дому Бучацька. Дитячі роки М.Шлемкевича і народна школа пройшли в селі Сновидів над Дністром, звідки він перейшов на навчання в гімназію в Бучачі, а пізніше в гімназію у Львові (польської), яку закінчив 1912 року.

Від жовтня 1912 року М.Шлемкевич навчався у Віденському Університеті на філософському факультеті, де його застала війна. З перерваними студіями М.Шлемкевич повернувся додому, але наступного 1915 року російське військо, відступаючи з Галичини, забрало його з собою і вивезло на Сибір [8, с.3].

Довготривала, далека дорога для М.Шлемкевича була важкою. Там він отримав хворобу шлунка, через яку думав, що вже не виживе. Врятувала його делегація Міжнародного Червоного Хреста, яка прибула в сибірський Талергоф. Головою цієї делегації була графиня родом із Відня, яка звернула увагу на М.Шлемкевича, який спілкувався без перекладача, і вона вплинула на те, щоб його врятувати. Графиня добилася, що М.Шлемкевича негайно перевезли до міського шпиталю, де продовжили його лікування. Видужавши, він став працювати рахівником у місцевого промисловця. Але з початком лютневої революції в Росії (1917 р.) повернувся на Україну [7, с.10].

Переживши важку неволю, М.Шлемкевич уже у 1917 році приїхав до Києва. У 1917–1919 роках був секретарем редакції “Робітнича газета”, де почав свої перші журналістські кроки. Про ці бурхливі роки згадував у своїй статті П.Феденко, який зустрів М.Шлемкевича вперше в Києві в січні 1919 року в редакції “Робітничої газети”. Він згадував, що у 1918 році М.Шлемкевич перекладав українською мовою книжку німецького соціал-демократа Карла Каутського “Диктатура пролетаріату” і цей переклад, того самого року надрукований, був важливим протикомуністичним аргументом на з’їзді Української соціал-демократичної робітничої партії. Згідно з інтерв’ю, яке дав М.Шлемкевич у “Бюлетені ОДУМ” (Нью-Йорк, число 5 за 21 січня 1951 р.), він був у Києві весь час від 1917 до 1920 року. Після зайняття Києва більшовиками М.Шлемкевич переїхав на два роки на Звенигородщину [8, с.3].

Діставшись на захід до рідного Сновидова, М.Шлемкевич вдруге виїхав продовжувати студії у Віденському університеті (1923–1926 рр.), де 16 липня 1926 року захистив докторську дисертацію про суть німецької філософії на зламі XIX–XX “Сутність філософії” – “Das Wesen der Philosophie” (у професора Моріца Шліка). У 1928–1929 рр. він доповнює свою філософську освіту студіями в Сорбонському університеті, де захоплюється філософією Анрі Бергсона, як провідної на той час постаті французької філософії.

Повернувшись до Львова, М.Шлемкевич співпрацює у відновленому Д. Донцовим “Літературно-науковому віснику”, стає відомим і популярним серед читачів своїми нарисами та есе на теми української духовності, починає писати на філософські теми під псевдонімом М.Іванейко [3, с.90].

Він почав друкуватися на філософські теми з 1926 року, присилаючи до львівського “Літературно-наукового вісника” нариси на тему української духовності: “Нариси” (1926 р.), філософське есе “А вже весна, а вже красна” (1927 р.). У тому ж “Літературно-науковому віснику” появився цикл подорожніх мистецьких нарисів до Австрії, Німеччини та Франції – “Вітер” (1928–1930 рр.) і подібна серія “Листи з Парижу”, яка друкувалася в “Новому Часі” 1929 року. Це були його враження від подорожей по Західній Європі [8, с.4].

На початку 1930-х років М.Шлемкевич активізував свою діяльність у політичній організації “Фронт Національної Єдності” і був головним редактором його журналу “Перемога”, членом редакційної колегії щоденника “Українські Вісті” та тижневика “Батьківщина”, і часто в них друкував свої статті. Незабаром М.Шлемкевич став творцем ідеології “Фронту Національної Єдності”.

У 1932 році у Сновидові М.Шлемкевич одружився з Константиною Посацькою. Уже 1934 року у НТШ вийшов його головний твір “Філософія” – доповнена версія німецької дисертації з 1926 року, перевидана 1981 р. у “Записках НТШ” під назвою “Сутність філософії” (ред. О.Кульчицький) [8]. Згодом настає перерва в друці філософських творів, що не одержали належного оцінювання, навіть більше – вони замовчу-

валися. Змінюються часи, режими, місця праці, змінюються і напрями його творчості – тепер переважають газетні та журнальні публікації суспільно-політичного характеру. Роздуми автора повертаються в русло боротьби за українську суспільність і державність [3, с.91].

М.Шлемкевич у 1941–1944 рр. був близьким співробітником Українського центрального комітету, головою якого був Володимир Кубійович. У 1942 році він був обраний дійсним членом НТШ, яке існувало у Львові нелегально [11, с.327].

На пропозицію голови УЦК у 1941–1944 рр. М.Шлемкевич був одним із директорів і головним редактором “Українського Видавництва” (Краків – Львів). На цьому посту він згуртував навколо видавництва найкращі наукові, мистецькі й літературні сили як галицькі, так і з центральних і східних земель України; тоді “Українське Видавництво” видало сотні книжок, серед них “До джерел” М.Зерова, “Патетична соната” М.Куліша та ін. [11, с.327]. У той самий час М.Шлемкевич був співредактором журналу “Наші Дні”, найкращого українського місячника літератури, мистецтва і культури тих часів. У 1943 році став членом Політичної Ради при Президії УЦК.

Після війни М.Шлемкевич перебував у Відні, а згодом у Баварії в таборі “Орлик” біля Верхтесгадену. Перебуваючи в Німеччині, був співтворцем і заступником голови ради Українського Національного Державного Союзу (УНДС) та учасником реорганізації Державного Центру Української Народної Республіки і співтворцем Української Національної Ради [8, с.4].

У цей період він також продовжував давню активність промовця, виголошуючи в різних осередках Німеччини доповіді на філософсько-світоглядні теми. Цю активність продовжував згодом у Сполучених Штатах Америки. Промовляв завжди по пам’яті, заздалегідь підготувавши тему (варто згадати, що промов М.Шлемкевича дуже мало було записано, а ще менше видано, бо він часто не мав навіть чернетки) [8, с.4].

М.Шлемкевич активно співпрацював з НТШ, новоствореною “Енциклопедією Українознавства” під редакцією Володимира Кубійовича. Виступав як публіцист і співредактор журналів “Проблеми”, “На чужині” та ін. [11, с.327]. Згодом двома виданнями вийшла його праця “Українська синтеза, чи Українська громадянська війна” (1946 р., 1949 р.). У ній він досліджував історичну взаємодію трьох творчих українських політичних сил – монархізму (князівська влада), народовладдя (демократія) та провідництва (провідник або отаман – це політик, що є “сам-собі-пан”).

У Сполучені Штати Америки М.Шлемкевич прибув з родиною у 1949 році й осів у місті Елізабет у штаті Нью-Джерсі, згодом поселився в Крендорфі, неподалік Нью-Йорка [11, с.327]. Він продовжував свою громадсько-публіцистичну діяльність. Брав участь у розбудові мистецького життя, наприклад, у створенні Літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку. Репрезентував Українську Національну Раду на форумі Українського комітету Америки. У квітні 1950 року став співзасновником Союзу Українських Національних Демократів (СУНД), завданням якого була усвідомча робота й підтримка Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі. М.Шлемкевич став ідеологом цієї організації [8, с.5].

У 1953 році він заснував журнал “Листи до Приятелів” (Нью-Йорк – Ньюарк), де був незмінним редактором і видавцем, автором статей і матеріалів. Епіграфом до журналу було: “Це поклик до людей, що хочуть і вмють незалежно думати – поклик створити суспільство духа понад моря і гори і ріки, що ділять нас сьогодні”. Зміст журналу складався з публіцистики, науки, літературознавства, мистецтвознавства, мемуаристики і частково політичної полеміки. На сторінках “Листів до приятелів” появилось найбільше число статей М.Шлемкевича на громадські, політичні та світоглядні теми [8, с.5].

У 1956 році М.Шлемкевич заснував на базі Нью-Йорк – Торонто видавництво “Ключі”, у якому друкував власні книжки та журнал “Листи до Приятелів” (за видав-

ництво “Ключі” відповідали Д.Кузик, Л.Ломиш, О.Олесницький та О.Тарнавський). У той самий час він розвинув свою видавничо–публіцистичну діяльність. У 1954–1958 роках вийшли головні його праці: “Загублена українська людина” (Нью-Йорк, 1954 р.), “Галичанство” (Нью-Йорк, 1956 р.), “Верхи життя і творчості” (Нью-Йорк, 1958 р.).

У цих працях наче реалізувався весь життєвий досвід М.Шлемкевича. У них він зводить бій за перемогу людини, зокрема української, над зловорожою силою; у тих книжках бачимо М.Шлемкевича як людину, що любить свою вужчу батьківщину Галичину, а одночасно є справжнім соборником – патріотом усієї України. М.Шлемкевич був дійсним членом Української академії мистецтв і науки в США [11, с.327].

На початку 1960-х рр. з допомогою Т.Лапичака, М.Шлемкевич заснував Український Публіцистично-Науковий Інститут, завданням якого було стежити за неправильною інформацією про Україну в чужих виданнях і спростовувати ці помилкові дані на наукових основах. М.Шлемкевич вважав боротьбу за українську правду одним із провідних завдань української політичної еміграції, і тому останні роки свого життя присвятив організації й розбудові того ж Інституту, який видав низку українських й англomовних публікацій.

М.Шлемкевич помер 14 лютого 1966 року в місті Пассейк, штат Нью-Джерсі, ЗДА та похований у тому самому штаті на цвинтарі св. Гертруди в місцевості Рогвей [8, с.5].

Переконаний ідеаліст, він прагнув до здійснення ідеалів Тараса Шевченка та Івана Франка про добро, правду і красу. Пройшовши важку школу життя, Микола Шлемкевич залишався справжнім українцем, який навіть будучи в еміграції, завжди писав, думав і переживав за Україну. Він шукав нових шляхів для українського суспільства, для його морального зміцнення і державного оформлення. Він є автором низки праць, більшу частину яких написав в еміграції.

М.Шлемкевич мав загальне визнання в середовищі тих кіл, які постійною працею, піклуванням про українську справу ставили і свою цеглину в розбудову української духовності, у відродження української державності. Він своєю громадсько-політичною діяльністю, науковими студіями, публіцистичними виступами, видавничо-редакційними проектами здійснив великий внесок у нашу історію, своїм життям і творчістю здобув собі належне місце в українській діаспорі, в історії суспільної думки України.

1. Шлемкевич М. Верхи життя і творчості / М. Шлемкевич. – Нью-Йорк ; Торонто : Ключі, 1958. – 158 с.
2. Шлемкевич М. Галичанство / М. Шлемкевич. – Нью-Йорк ; Торонто : Ключі, 1956. – 120 с.
3. Шлемкевич М. Галичанство / М.Шлемкевич // За вільну Україну. – Львів, 1997. – 104 с.
4. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М. Шлемкевич. – К. : МП Фенікс, 1992. – 158 с.
5. Абліцов В. Галактика “Україна” Українська діаспора видатні постаті / В. Абліцов. – К. : КИТ, 2007 – 436 с.
6. Артюх В. Про деякі історіософські ідеї в філософській публіцистиці Миколи Шлемкевича: спроба екзистенціальної інтерпретації / В. Артюх // Філологічні трактати. – 2009. – Т. 1, № 3–4. – С. 5–14.
7. Заремба Я. Микола Шлемкевич зблизька / Я. Заремба // Наше життя. – 1987. – Травень. – С. 9–11.
8. Кульчицький О. Введення в проблематику сутності філософії / О. Кульчицький // М. Шлемкевич. Сутність філософії. – Париж ; Нью-Йорк ; Мюнхен, 1981. – 250 с.
9. Мала енциклопедія етнодержавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
10. Пономарьов В. Філософ синтези Микола Шлемкевич / В. Пономарьов // Тиждень. – 2012. – 26 черв.
11. Українська журналістика в іменах / за ред. М. М. Романюка. – Львів, 1996. – Вип. III. – С. 326–327.

В статтє отражена общественно-политическая деятельность Николая Шлемкевича, обучения в Венском университете и вклад профессора Мориц Шлик на формирование его мировоззренческих позиций. Также влияние работ Анри Бергсона на философские взгляды и идеи Николая Шлемкевича. Исследованы малоизвестные факты из его биографии как на Украине так и в эмиграции.

Ключевые слова: Николай Шлемкевич, идеолог, создания государства, эмиграция, редактор.

The article reflects the social and political activity of Nicholas Shlemkevicha, training at the Vienna University and the contribution of Professor Moritz Schlick to form his worldview. The impact of the work of Henri Bergson on the philosophies and ideas of Nikolai Shlemkevicha. Investigated little-known facts of his biography as in Ukraine and in exile.

Keywords: Nicholas Shlemkevych, ideologist, creation of the state, emigration, editor.

УДК 94 (477.8)
ББК 63.3 (4 Укр)

Леся Бойчук

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО (1907–1918 рр.)

У статті висвітлено основні аспекти громадсько-політичної діяльності Кирила Трильовського як посла австро-угорського парламенту впродовж 1907–1918 рр. Проаналізовано парламентські промови діяча, депутатські запити, народні віча, збори та міжнародні конгреси, у яких К.Трильовський брав участь як депутат парламенту. Крізь призму парламентської діяльності політика розкрито його роль у суспільному житті Галичини на початку ХХ ст., ступінь залучення до розв'язання національно-культурних та соціально-економічних завдань.

Ключові слова: австро-угорський парламент, депутатський запит, парламентська промова, виступ, вибори.

Ім'я Кирила Трильовського золотими літерами вписане в українську військову історію, адже найбільшу славу йому принесло заснування та керівництво спортивно-пожежним товариством “Січ”, яке стало основою легіону Українських Січових Стрільців, а згодом – основою Української Галицької Армії. К.Трильовський у своїх спогадах зазначав: “Було б дуже мильним, якщо б українське громадянство гляділо на мене лиш як на січового і січово-стрілецького організатора!” [26, с.13]. Його громадська діяльність тісно пов'язана з політичною історією Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст.: він був одним із засновників та активним членом Русько-Української Радикальної партії (далі – РУРП); двічі у 1907 р. та 1911 р. його було обрано послом до Віденського парламенту; а в 1913 р. – депутатом до Галицького сейму; у період Західно-Української Народної Республіки він входив до складу Української Національної Ради. Вивчення та засвоєння досвіду парламентської діяльності К.Трильовського є актуальним для сучасного суспільно-політичного життя України, для формування політичної культури нашої нації.

Окремі аспекти діяльності К.Трильовського в парламенті Австро-Угорщини висвітлено у працях очевидців досліджуваного періоду Ю.Дзеровича [4] та К.Левицького [9], а також у публікаціях сучасних дослідників – П.Арсенича [1], І.Монолатія [10]. Джерельну базу статті складають спогади К.Трильовського [25; 26], стенографічні протоколи засідань парламенту та матеріали періодичних видань.

Мета статті полягає у всебічному висвітленні діяльності К.Трильовського, яку він здійснював упродовж 1907–1918 рр. в австро-угорському парламенті; у з'ясуванні його ролі в громадсько-політичному житті Галичини початку ХХ ст., зокрема у вивченні та аналізі парламентських промов, депутатських запитів політичного діяча; характеристиці народних віч і зборів, міжнародних конгресів, у яких він брав участь, представляючи парламент.

Для галицьких українців 1907 р. став переломним, оскільки пов'язаний із демократизацією виборчого законодавства в Австро-Угорській імперії. До цього часу парламент формувався за куріальним (становим) принципом, який значно обмежував права